

СЕКЦІЯ 6 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 336.201.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2023-4-16>**Поліщук Н.В.**

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів і банківської справи
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8037-0471>*

Яцуляк М.В.

*ОС «Магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

Polishchuk Nataliia

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Finance and Banking
Vasyl' Stus Donetsk National University*

Yatsulyak Mykola

*Master's Degree
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University*

ВИКЛИКИ ТА ЗМІНИ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ

CHALLENGES AND CHANGES OF THE UKRAINIAN TAXATION SYSTEM UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE FOR ATTRACTING INVESTMENTS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено особливості механізму оподаткування в Україні в умовах воєнного стану. В контексті політичних та економічних турбулентностей, спричинених воєнним станом, ставлення до оподаткування зазнає значних змін. Проаналізовано вплив воєнного стану на податкову систему, включаючи можливі зміни в ставках податків, особливості оподаткування різних секторів економіки та спеціальні економічні заходи. Досліджено взаємозв'язок між оподаткуванням та фінансуванням воєнних дій, а також можливі наслідки змін у податковій системі для соціального захисту населення та економічного розвитку країни задля залучення інвестицій. На основі проведеного аналізу законодавчої бази, статистичних даних доведено, що воєнний стан суттєво впливає на структуру та обсяги оподаткування в Україні. В цих умовах необхідні адаптаційні заходи податкової системи до складних умов воєнного стану та забезпечення стійкості економіки країни.

Ключові слова: оподаткування, воєнний стан, війна в Україні, спрощена система оподаткування, ПДВ, податкові канікули.

ANNOTATION

This scientific article delves into the intricacies of taxation mechanisms in Ukraine within the context of a state of war. The onset of a state of war brings about a confluence of unprecedented challenges and adjustments in various sectors, including the fiscal domain. This study aims to comprehensively analyze the multifaceted implications of these adjustments on the taxation landscape. The article begins by elucidating the concept of a state of war and its far-reaching ramifications on the economy, society, and governance. Against this backdrop, it delves into the transformation of taxation systems and policies as they adapt to the exigencies of wartime conditions. The fluidity of the fiscal situation often ne-

cessitates swift changes in tax rates, structures, and even the introduction of novel levies to accommodate the heightened needs of defense and security. Furthermore, the interplay between taxation and the financing of military endeavors is explored, shedding light on the crucial role of tax revenues in sustaining armed forces and supporting the war effort. The study dissects the intricate relationship between economic performance and the sustainability of war financing through taxation. Importantly, the study delves into the ramifications of such fiscal adjustments on social welfare. The imposition of increased taxes, alterations in tax incentives, and shifts in spending priorities can significantly impact vulnerable populations, requiring a nuanced approach to strike a balance between war financing and maintaining a basic social safety net. In anticipation of the eventual transition from a state of war to a post-conflict environment, the article explores the potential economic aftershocks of taxation shifts. In sum, this article contributes a comprehensive analysis of the multifaceted dimensions of taxation in Ukraine during a state of war. By unraveling the complex interplay between fiscal policies, economic exigencies, and social welfare considerations, it offers valuable insights for policymakers, economists, and scholars grappling with the intricate challenges posed by wartime conditions.

Key words: taxation, martial law, war in Ukraine, simplified taxation system, VAT, tax holidays.

Постановка проблеми. Умови воєнного стану створюють складний контекст для оподаткування в Україні, внаслідок чого виникають серйозні виклики для податкової системи. Під впливом військових конфліктів і політично-економічних змін актуальним стає адаптація оподаткування

до нових реалій, збереження стійкості економіки та соціального забезпечення, а також забезпечення потреб оборони країни. Розуміння цих проблем може сприяти розробці ефективних податкових стратегій для забезпечення фінансової стабільності та збалансованого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень свідчить, що на розв'язання цих проблем спрямовано інтелектуальні зусилля багатьох вчених та економістів, зокрема В.В. Чернюк, Л.В. Юрчишена [8] у своєму дослідженні глибоко аналізують взаємозв'язок оподаткування та воєнним станом, а також правові та фінансові аспекти цього впливу. В.М. Винник [1] дослідила специфіку оподаткування підприємств під час воєнного конфлікту, акцентувавши увагу на змінах структури та обсягів оподаткування в умовах неспокою. В.Я. Князькова, В.І. Криленко, О.В. Рудінська [3] вивчили конкретний вплив воєнного стану на податкову систему та досліддили виклики, з якими стикається бізнес у цей період. З урахуванням обмеженої кількості досліджень на даному етапі, ці роботи вже допомогли висвітлити ключові аспекти впливу воєнного конфлікту на систему оподаткування в Україні, але залишається ряд актуальних питань у системі оподаткування, що потребують нагального вирішення.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз особливостей впливу воєнного стану на українську систему оподаткування та розкриття ключових викликів, що потребують залучення інвестицій у різні сфери бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вплив воєнного стану на економіку та фінанси є надзвичайно складним та багатограним процесом. В першу чергу, він може призвести до різкої зміни економічних умов через зниження виробництва, зменшення інвестицій та заборону певних видів діяльності. Зростаюча потреба в фінансуванні оборонних заходів може вимагати великих державних витрат та збільшення дефіциту бюджету. Це може призвести до збільшення державного боргу та інфляції. Крім того, воєнний стан здатний вплинути на податкову систему. Для забезпечення фінансування військових потреб можуть бути введені нові податки або збори. Зміни стосуватимуться як ставок податків, так і сфер оподаткування. Наприклад, оподаткування важливих для оборони галузей може бути змінене для забезпечення необхідних ресурсів. Також, воєнний стан здатен вплинути на споживчу поведінку та інвестиційний клімат. Невизначеність та загроза можуть зменшити споживчу активність та інвестиції, що мають ризик призвести до зменшення економічної активності.

Війна Росії проти України позначилась на різкому збільшенню вартості нафти і газу, боргу перед державним сектором через перерозподіл видатків на потреби війська і залучення кредитних коштів. Наслідком цього стало сповільнення або

повне руйнування підприємницьких процесів, відтік закордон українських підприємств. Додатковою проблемою постало різке подорожчання продовольства через блокування в українських портах зерна і зміни маршрутів логістики [4].

Оподаткування та фінансування воєнних дій є двома важливими факторами, які взаємодіють у складному економічному та фінансовому контексті під час військових конфліктів. Оподаткування виступає як головне джерело державних надходжень, необхідних для фінансування оборонних зусиль, підтримання збройних сил та інших військових витрат. Під час війни, держава стикається з підвищеними витратами на різні аспекти військової діяльності, включаючи закупівлю зброї, підтримку військового персоналу, інфраструктуру та медичне обслуговування. Ці додаткові витрати вимагають забезпечення додаткових фінансових ресурсів. Оподаткування, в такому випадку, стає ключовим засобом збору коштів для фінансування воєнних дій. Звільнені або введені нові податки можуть бути одним із способів збільшення доходів держави. Додаткові податкові надходження можуть бути призначені безпосередньо для потреб оборони, забезпечення військових потреб, а також для фінансування інших аспектів військової діяльності. З іншого боку, фінансування воєнних дій здатне вплинути на податкову політику. Надзвичайна потреба у фінансуванні може призвести до тимчасового збільшення податкових ставок або введення спеціальних податків або зборів на користь держави.

В умовах воєнного стану парламент і уряд впровадили для підтримки підприємництва ряд ініціатив, що включають: спрощення, поліпшення податкових правил під час воєнного стану, зниження податкового тиску; для ФОП – спрощення умов ведення бізнесу; зменшення вимог стосовно перевірок і отримання ліцензій, дозвільних документів; компенсації та кредитування для бізнесу; спрощені механізми регулювання трудових відносин; підтримка сфери харчової промисловості та агробізнесу; можливості для релокації бізнесу; звільнення від відповідальності у випадку порушення податкового законодавства під час воєнного стану; вводяться податковий кредит і податкові накладні; вносяться зміни для ідакцізних товарів [7]. Окрім вищезазначеного, значна кількість змін припала на умови для платників єдиного податку III групи [5].

У «Державній програмі 5-7-9%» також відбулися важливі зміни [2], а саме:

1. Розширення програми до включення середніх підприємств, що мають річний дохід до 50 млн євро (раніше обмеження становило 20 млн євро), а також до великих підприємств, які отримують річний дохід понад 50 млн євро, незалежно від кількості працівників.

2. Підвищення максимальної суми кредиту для всіх підприємств до 60 млн гривень з врахуванням групової належності компаній.

3. Зменшення процентної ставки до 0% на річному рівні.

4. Основні цілі кредитування включають: надання інвестиційного кредиту для придбання сільськогосподарської техніки; забезпечення коштів на поповнення обігових коштів для придбання насіння, добрив та паливно-мастильних матеріалів.

5. Тривалість кредиту складає 6 місяців.

6. Розмір кредитної гарантії становить 80% від загальної суми кредиту для суб'єктів мікро, малих та середніх підприємств (за винятком суб'єктів великого підприємництва).

Існує безліч факторів воєнного стану, що можуть суттєво вплинути на обсяги оподаткування в Україні у майбутньому. Насамперед, це зміни в господарській діяльності, особливо у зв'язку із захопленням земель і територій України, зменшенням виробництва і вирощування сільськогосподарських культур, обмеженням торгівлі, мобільністю товарів, що тягне за собою зниження бази для оподаткування. Не варто забувати про споживчу поведінку, оскільки громадяни під час війни навіть у відносно спокійних регіонах можуть бути більш обережні у витратах, що впливає на споживчий попит і обсяг оподаткування, зокрема ПДВ.

Збільшення обсягів оборонної та військової діяльності призводить до збільшення попиту на працю в цих галузях, тоді як інші сектори зазнають зниження попиту на робочу силу [6]. Такий перерозподіл робочої сили впливає на податкові надходження, оскільки відбуваються зміни в податках і доходах. Та ж проблема спостерігається у сфері інвестицій та довгострокових проектів, оскільки воєнний конфлікт породжує невизначеність. Зміни, спровоковані війною, у зовнішній торгівлі, зовнішньоекономічних відносинах та торговельних партнерствах накладають відбиток на обсяги імпорту та експорту, а, отже, впливають на митні надходження та інші податкові ставки. Витрати на оборону, мобілізацію та інші заходи, пов'язані з війною, вимагають збільшення податкового навантаження для забезпечення фінансування цих заходів.

Усі ці фактори створюють складну панораму впливу воєнного стану на структуру та обсяги оподаткування в Україні. Цей вплив може бути динамічним та змінюватися відповідно до розвитку воєнного конфлікту та відповідних економічних факторів.

Висновки. Повномасштабна війна, яка триває на території України з 24 лютого 2022 р., вже відчутно вплинула на економіку та фінансову систему країни. В умовах воєнного стану держава зіптовхнулася з низкою складних економічних викликів, пов'язаних із зниженням виробництва, обмеженням зовнішньої торгівлі, змінами в споживчій поведінці та перерозподілом робочої сили. Незважаючи на це, держава вживає активних заходів для підтримки підприємств та забезпечення стабільності фінан-

сової системи. Введення спеціальних програм підтримки, розширення можливостей для отримання кредитів та зниження податкових ставок є лише деякими з заходів, які призначені для стимулювання економічної активності під час воєнного конфлікту. Економіка України все ще знаходиться на випробуванні, попереду багато викликів, зокрема для системи оподаткування, тому важливо піклуватися про її гнучкість і адаптацію до змін у структурі економіки, а також розробляти більш ефективні стратегії для подолання економічних труднощів та задля залученні інвестицій у різні сфери бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Винник Т.М. Особливості оподаткування бізнесу в умовах війни. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-04-04> (дата звернення: 31.12.2022).
2. Зміни до програми «Доступні кредити 5-7-9%»: підтримка посівної кампанії та активація підприємництва / *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/zmini_do_programi_dostupni_krediti_5-7-9_pidtrimka_posivnoi_kampanii_ta_aktivatsiia_pidpriemnitstva-3374 (дата звернення: 28.03.2023).
3. Князькова В.Я., Криленко В.І., Рудінська О.В. Особливості оподаткування бізнесу в Україні в умовах воєнного часу. *Modern research in world science: Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference*. 29-31 січня 2023 р. Львів : СПС «Sci-conf.com.ua», 2023. С. 1273–1277.
4. Ковальчук Н., Калугарь А. Виклики для підприємств України в умовах війни з Росією. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57>
5. Король А. Нові правила оподаткування для одиниць під час війни. URL: <https://cutt.ly/5wkOfCrW> (дата звернення: 17.03.2023).
6. Микитюк О., Онисенко Т., Петренко К. Ринок праці в умовах війни та повоєнний період. *Конкурентоспроможність національної економіки: матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції*. 20-21 жовтня 2022 р. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2022. С. 144–146.
7. Тил працює – Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/221573.html> (дата звернення: 11.04.2023).
8. Чернюк Т.В., Юрчишена Л.В. Системи оподаткування в умовах війни: правовий та фінансовий аспекти. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. № 14 (2). С. 258–262.

REFERENCES:

1. Vynnyk T.M. (2022) Osoblyvosti opodatkuvannia biznesu v umovakh viiny. *Problemy suchasnykh transformatsii*, no. 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-04-04> (accessed 31 December 2022). (in Ukrainian)
2. Zminy do prohramy "Dostupni kredyty 5-7-9%": pidtrimka posivnoi kampanii ta aktivatsiia pidpriemnytstva / *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/zmini_do_programi_dostupni_krediti_5-7-9_pidtrimka_posivnoi_kampanii_ta_aktivatsiia_pidpriemnitstva-3374 (accessed 28 March 2023). (in Ukrainian)

3. Kniazkova V.Ya., Krylenko V.I., Rudinska O.V. (2023) Osoblyvosti opodatkuvannia biznesu v Ukraini v umovakh voiennoho chasu. *Modern research in world science: Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference*. 29-31 Jan. 2023. Lviv: SPC "Sci-conf.com.ua", pp. 12732022. 1277. (in Ukrainian)
4. Kovalchuk N., Kaluhar A. (2022) Vyklyky dlia pidpriemstv Ukrainy v umovakh viiny z Rosiieiu. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57> (in Ukrainian)
5. Korol A. Novi pravyla opodatkuvannia dlia yedynnykiv pid chas viiny [Electronic resource]. Available at: <https://cutt.ly/5wkOf-CrW> (accessed 17 March 2023). (in Ukrainian)
6. Mykytiuk O., Onysenko T., Petrenko K. (2022) Rynok pratsi v umovakh viiny ta povoiennyi period. *Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: materialy XX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. 20-21 Okt. 2022. Kyiv: KNU im. Tarasa Shevchenka, pp. 144–146. (in Ukrainian)
7. Tyl pratsiue – Ukraina voiuie: pidtrymka biznesu v umovakh voiennoho stanu. *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. Available at: <https://www.rada.gov.ua/print/221573.html> (accessed 11 April 2023). (in Ukrainian)
8. Cherniuk T.V., Yurchyshena L.V. (2022) Systemy opodatkuvannia v umovakh viiny: pravovyi ta finansovyi aspekty. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa*, no. 14 (2), pp. 258–262. (in Ukrainian)